

Olesea **NICA**

gr. did. II,
Gimnaziul Adrian Păunescu, s. Copăceni

Opera poetică a lui Matei Vișniec în context didactic modern

Rezumat: *Articolul este o cercetare cu caracter didactic ce poate servi drept îndrumar profesorilor de limba și literatura română. Mai puțin cunoscută în școli, opera lui Matei Vișniec ar putea ilustra excelent specificul textelor postmoderniste. Propunem spre analiză didactică poezii din volumul "Orașul cu un singur locuitor", care completează și diversifică palmaresul literaturii române. Aceste creații lirice oferă o lectură deschisă elevilor, înțelegându-se perfect ideile, problematica și mesajul omului contemporan.*

Cuvinte-cheie: *omul contemporan, personaj liric, intertextualitate, univers poetic, absurd, postmodernism, gândire analitică.*

Abstract: *This article treats a theme dealing with didactics, which can be used by teachers at the lessons. The literary work of Matei Vișniec is less researched by pupils that are less familiarized with postmodernism. We have proposed for analysis poems from the volume "Orașul cu un singur locuitor", which underlines the specific of the theme researched and it reflects a lot of problems dealing with teaching literature in contemporary schools.*

Keywords: *contemporary man, lyrical character, intertextuality, poetic universe, absurd, postmodernism, analytical thinking.*

Textul literar și universul spiritual uman se intersectează prin cuvânt. Cuvântul artistic capătă formă și sens prin receptare și acceptare a verosimilului. Epoca contemporană generează schimbări frivole, care catalizează spre extreme atât actul didactic propriu-zis, cât și dezvoltarea personalității elevului. În acest context, abordarea operei scriitorilor postmoderniști actuali favorizează apropierea elevilor de lumea reală, existentă, ajutându-i să conștientizeze că disciplina *Limba și literatura română* are funcția de a ghida, de a orienta copilul în mersul, evoluția societății în care trăiește, mai mult ca atât, de a se cunoaște pe sine însuși. Unul dintre scriitori impresionanți prin mesaj, problematică și cunoaștere este Matei Vișniec.

Întâlnirea dintre textul lui Matei Vișniec și cititor provoacă adesea uimire și entuziasm. Opera scriitorului oferă un alt univers: izolat de realitate, fragmetar, hipersensibil, poetic, frumos. Are o structură compactă și este compusă din poezie, proză și dramaturgie în dozaje diferite. Punctul cel mai dens îl reprezintă scrierile din anii '80, atunci când, în teatru, dramaturgul își definește marile teme și principalele tehnici ale scriiturii. Întreaga sa creație are la bază o structură poetică materializată în cele trei volume de poezie *La noapte va ninge* (Editura Albatros, 1980), *Orașul cu un singur locuitor* (Editura Albatros, 1982), *Înțeleptul la ora de ceai* (Editura Cartea Românească, 1984). Prin deschiderea interpretativă a operei poetice a lui Vișniec elevilor li se oferă posibilitatea de a descoperi un alt univers creativ, mai puțin cunoscut în clasele precedente, care le va crea condiții de implicare activă în demersul didactic. În acest sens, profesorul trebuie să fie o călăuză, care să orienteze procesul de receptare a operei literare și de descoperire a universului de dinafara textului literar.

Așadar, este bine ca elevii să privească microscopic poeziile autorului, să se rupă de realitate și să pătrundă într-un alt univers, degajat, puternic racordat la miracolele și ororile existenței.

Opera lirică, ca unitate integratoare, reflectă și provoacă în același timp emoții și sentimente diverse, conturate de cei doi piloni ai actului creator: emițătorul, adică poetul, și cititorul, adică receptorul acesteia. Obiectul operei lirice este, așadar, sentimentul intim. Poetul liric autentic nu exprimă numai eul individual, ci și stări sufle-

tești general-umane. În această ordine de idei, profesorul de limba și literatura română contribuie la decodarea de către elevi a limbajului poetic, la înțelegerea și punerea în lumină a sensurilor lui, descoperind într-un final mesajul textului liric.

Rolul studierii acestor texte este primordial, prin faptul că dezvoltă gândirea critică și analitică, îi face pe elevi să creadă că și ei pot fi autori de texte, dar, în același timp, le prezintă adevărul istoric trecut prin filiera omului de creație. Textul lui M. Vișniec reprezintă un tumult de idei originale. Universul poetic creat de autor nu este unul nebulos, ci exact, ca o demonstrație matematică, ce se bazează pe metoda reducerii la absurd. Pentru a completa argumentele menționate anterior, vom apela la criticul literar Ion Negoïtescu, care susține că „versurile lui Matei Vișniec se lasă purtate de mirajul alegoriei, închegată în parabole, anecdote lirice, istorioare cu fond didactic, banalul și miraculosul colaborând la denunțarea absurdului, mai ales social” [5, p. 486], adică multe fragmente ale poeziei maschează o parabolă politică.

În epoca schimbărilor, este necesar ca elevii să observe problematica omului contemporan cuprinsă în creația lui Vișniec, pentru a descoperi misterele lumii înconjurătoare, pentru a decodifica neînțelesul de la suprafață. Căci lumea contemporană suferă de probleme de comunicare, atât la nivelul particular, al indivizilor, cât și la nivel macro, al societății.

Poezia lui Matei Vișniec oferă elevilor un univers codificat de mesaje și înțelesuri și trebuie cercetată atât din perspectiva eului creator, cât și din perspectiva timpului actului de creație propriu-zis. Căci puțini poeți de azi reușesc să restaureze, ca Matei Vișniec, autoritatea originală a cuvintelor.

Opera lui Matei Vișniec ne oferă o dimensiune largă de interpretare, care dezvoltă gândirea critică și analitică a elevului. Încadrată în curentul literar al postmodernismului, aceasta poate fi receptată din diferite unghiuri. Ceea ce atrage interes didactic în opera sa este paradoxul pe care îl întreține în privința libertății de creație.

Studiindu-i textul, liceenii vor descoperi o nouă dimensiune a luptei omului cu sine, fiindcă după dimensiunea câmpului de desfășurare, lupta perpetuă a omului zilelor noastre ia forma luptei interioare, cu sine însuși, și forma luptei exterioare, cu ceilalți. Absurdul a devenit coșmarul umanității contemporane. Dacă la Camus, spre exemplu, individul are capacitatea de a se revolta, la Vișniec răzvrătirea e imposibilă. Rebeliunea umanului nu duce la nimic altceva decât la alimentarea angoasei. Revolta nu are decât rostul de a adânci și mai mult răul, de a risipi energii, de a spori înstrăinarea.

Realul e, mai curând, notează criticul literar Nicolae Manolescu [3, p. 376], un simulacru, o prezență halucinantă, imponderabilă, în care, parcă, atracția gravitațională e aproape de zero, iar indivizii sunt mai degrabă

măști așezate deasupra unui neant bine temperat. Poezia lui Matei Vișniec e ca un scenariu de film populat cu tot felul de personaje bizare și plin de întâmplări neprevăzute, absurde, neliniștitoare. Universul lui poetic este mai mult rodul unei concepții, decât al unei viziuni.

Puțini poeți de azi reușesc să restaureze, ca Matei Vișniec, autoritatea originară a cuvintelor. Volumul de versuri *Orașul cu un singur locuitor* construiește o utopie personală alcătuită din pseudoacțiuni. Universul poetic al lui Matei Vișniec permite imaginilor de a comunica singure, căci, după cum afirmă însuși autorul într-un interviu, poezia sa a fost aspirată de teatru: „Este evident că poezia mea a fost aspirată dreptat de teatrul meu. De altfel, eu nu-mi pot imagina o piesă bună care să nu aibă un etaj metafizic și altul poetic. Poezia înseamnă metaforă, iar metafora înseamnă explorare filosofică a unor zone ale ființei umane unde conceptele clasice nu mai sunt operante... Omul cu o singură aripă este o piesă pe care am intitulat-o de altfel „piesă-poem”. Iar povestea lui ar putea, evident, să aibă ca decor Orașul cu un singur locuitor... Multe dintre piesele și poemele mele vorbesc despre multiplele forme de singurătate pe care le generează marile orașe și viața în comun...” [8].

O constantă a poeziei lui M. Vișniec este reprezentată de elementul rutinei, care a golit totul de sens, astfel încât a dispărut orice umbră de diferență, întregul constituindu-se din exemplare unice ale unor realități încremenite. Motivul evadării este alimentat de tentativa de sfidare a timpului înghețat, sortit de la bun început eșecului, în cele din urmă uniformizarea cuprinde totul, chiar și vaga dorință a scăpării din realitate, amplificându-se motivul călătoriei, precum în textul liric *Plimbări prin fața secunde. Dorința de a călători*:

*Uneori îmi pun costumul cu dungi aurii,
jobenul înalt, papionul de catifea,
mănușile albe, îmi iau bastonul subțire și
pipa de abanos
și mă plimb nepăsător prin fața secunde
care mârâie, mârâie, mârâie
în orașul cu un singur locuitor
timpul are o singură secundă
ochiul meu vede o singură dată
urechea mea ascultă un singur sunet
prin parcul cu un singur arbore
fac plimbări de un singur pas
(...)
pentru o singură secundă
mă simt cuprins de dorința de a călători
intru în sala de așteptare, mă așez
în unicul, înfricoșătorul scaun uriaș
trenul cu o singură fereastră
și cu o singură trecere prin univers
se apropie.*

În procesul de predare-învățare-evaluare, un rol important revine profesorului în dezvoltarea creativității elevului și în oferirea libertății depline în exprimarea gândurilor, atât în formă scrisă, cât și orală. În acest sens, este benefică ipostazierea elevilor în rol de creatori de text, de autori, jurnaliști etc. Pentru efectuarea unui exercițiu de creativitate asupra poeziei lui M. Vișniec, le putem propune elevilor realizarea următoarelor sarcini:

1) Elaborați planul de acțiuni al personajului liric din poezia *Plimbări prin fața secunde. Dorința de a călători*:

- a. Se îmbracă.
- b. Își ia bastonul.
- c. Se plimbă („în fața secunde”).
- d. Ascultă un sunet.
- e. Face plimbări de un singur pas prin parc.
- f. Aleargă pe străzile ude.
- g. Se închide într-o florărie.
- h. Intră în sala de așteptare.
- i. Se așează pe scaunul uriaș.

2) Redactați o pagină de jurnal al personajului liric din poezia *Plimbări prin fața secunde. Dorința de a călători*, incluzând toate acțiunile enumerate mai sus.

Joi, 3 noiembrie

M-am trezit în zorii zilei... am acoperit filele palide cu puține cuvinte.

Pe la ora 8 dimineața, am îmbrăcat costumul cu dungi aurii, jobenul înalt, papionul de catifea, mi-am amintit că trebuie să-mi iau și mănușile albe, pipa de abanos și... așteptam nepăsător, așteptam ora 8³⁰. Priveam la ceasul vechi de pe perete, care mereu merge înainte, până au trecut secunde, minutele... Am ieșit în parc, însă urechea mea auzea doar sunetul frunzelor care foșneau alene. M-am trezit din visare și mi-am amintit că mă așteaptă poezia în odaie. Am alergat înnebunit pe străzile ude până m-am închis într-o florărie, ca să constat că vreau să las poezia să se relaxeze, iar eu să călătoresc. Am plecat în sala de așteptare a gării pentru a cumpăra un bilet spre Londra. M-am așezat pe scaunul uriaș ca să aștern vreo două cuvinte... și am plecat.

O altă activitate didactică este ghicitoarea gramaticală – *Ghici cine/care/ce este?* Elevilor li se propune să ghicească titlul poeziei, oferindu-se definiția fiecărui cuvânt în parte, ținându-se cont de categoria gramaticală a acestora:

- **pentru primul cuvânt (călătorul)**: este un substantiv articulat cu articolul hotărât „-l”, la cazul nominal, care desemnează o persoană trecătoare. *Ghici cine e?*;
- **pentru prepoziție (prin)**: este o prepoziție simplă care precedează un substantiv în acuzativ, exprimă un raport spațial. *Ghici care e?*;

- pentru ultimul cuvânt (ploaie): este un substantiv nearticulat, care desemnează un fenomen al naturii produs sub formă de precipitații. *Ghici ce e?*
De asemenea, elementul creativității este explorat prin strategia interactivă *Cocktail liric*.

Matei Vișniec reușește să transpună cu claritate în poezia sa segmente ale realității transfigurate într-un veșmânt special artistic. Creația sa poetică „vorbește” despre absurdul de situație, despre absurdul vieții, despre iluziile personale, folosind un bagaj de imagini care, luate separat, pot părea suprarealiste. Astfel, ciclul de poezii *Orașul cu un singur locuitor* oferă o lectură deschisă elevilor, vocabularul este constituit din cuvinte banale, fiind presărate pe alocuri de unele neologisme sau profesionalisme. Alex Ștefănescu evidențiază facilitatea lecturii poeziilor lui Vișniec din primele volume *Orașul cu un singur locuitor* și *Înțeleptul la ora de ceai*, care au un secret, indefinibil și indescifrabil. „Lectura lor, deloc dificilă, seamănă cu o alunecare pe schiuri. Cititorul parcurge surâzător vers după vers și înțelege perfect fiecare enunț – numai că la un moment dat, fără un motiv inteligibil, începe să simtă o adiere de straniețe. La sfârșit, totul i se pare deopotrivă clar și neliniștitor, ca un roman de Kafka” [6, p. 924].

Simplificând cele menționate anterior, putem afirma că recuzita poetică a lui Matei Vișniec e alcătuită dintr-un univers impregnat de istorie și mitologie, dar în care prezența cotidianului e la fel de imperioasă. Tentația alegoriei are darul de a transmute evenimentul prosaic în proiecție mitică, dar, în același timp, de a oferi temelor o anumită concretitudine ce le apropie de viața de zi cu zi. În legătură cu poezia lui Matei Vișniec, Nicolae Manolescu remarca, între altele, și prezența unor filiații soresciene, la nivelul unor procedee predilecte: farsa lingvistică, badinajul, gustul enormităților și al ironiei, instinctual parodic, tentația jocului etc. Cu toate acestea, precizează criticul, „la Matei Vișniec e mult mai puternică înclinarea spre gravitate decât spre joc. În mâinile lui, formula lui Sorescu devine, de multe ori, altceva, utilizată de un temperament diferit. Matei Vișniec e un poet rezervat și trist, fundamental un melancolic” [3, p. 375]. Pe de altă parte, scriitorul Matei Vișniec, menționează Alex Ștefănescu, „este politicoș și distant față de viață, față de literatură și față de propriul său scris. El își cucerește cititorii printr-o retorică elegantă, practică cu sentimentul inutilității ei” [6, p. 927].

În concluzie: Opera lui Matei Vișniec oglindește realitatea în care trăim, ne învață să vedem o altă dimensiune a lumii, cea artistică, culturală, dar, în același timp, să ne simțim actorii propriei noastre vieți. Elevii vor recepta operele autorului ca pe niște episoade din viața personală, vor lectura poezii și fragmente de texte în care se vor regăsi pe ei înșiși, contribuind la cunoașterea propriei personalități.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Crețu B. Matei Vișniec. Universul poetic. POEZIA, iarnă 2004, p. 219.
2. Crețu B. Strategii de construcție în poezia lui Matei Vișniec. POEZIA, toamnă 2005, p. 210.
3. Manolescu N. Literatura română postbelică. Vol. I. Poezia. Brașov: Aula, 2001.
4. Magiaru D., Matei Vișniec. Mirajul cuvintelor calde. București: Editura Institutului Cultural Român, 2010.
5. Negoieșcu I. Scriitori contemporani. Cluj-Napoca: Dacia, 1994.
6. Ștefănescu A. Istoria literaturii române contemporane (1941-2000). București: Mașina de Scris, 2005.
7. Vișniec M. Orașul cu un singur locuitor. București: Albatros, 1982.
8. <http://www.newspad.ro/Poezia-mea-a-fost-aspirata-de-teatru,166966.html>
9. <http://revistaramuri.ro/index.php?id=93&editie=10&autor=Iulian%20BOLDEA>
10. <http://revistaramuri.ro/index.php?id=1494&editie=58&autor=de%20Nichita%20Danilov>